

ÎN EDITURI BRAȘOVENE

BRAȘOVUL ȘI MAREA UNIRE, de Ioan Vlad
(Editura Pastel, Brașov, 2018)

În nr. 3-4/2017 al acestei reviste, semnalând apariția, reeditarea unei cărți despre istoria Brașovului (*O istorie a Brașovului: din cele mai vechi timpuri până la începutul secolului XX*, de Ion Dumitrașcu și Mariana Maximescu – Libris Editorial, Brașov, 2017), subliniam nevoia (nu doar dorința), motivată prin logica asumării toposului natal, unei istorii românești a cetății de sub Tâmpa, o apariție editorială care să urmărească destinul comunității românești, o saga a Brașovului concentrată pe elementul etnic românesc. Ei bine, iată că o altă reeditare avea să îmi satisfacă, într-o foarte bună măsură, o asemenea exigență: este vorba despre lucrarea prof.univ.dr. Ioan Vlad, *Brașovul și Marea Unire*.

Profesorul Ioan Vlad, doctor în istorie, specialist în istoria României (modernă și contemporană), științe militare, istorie militară, istoria administrației publice, a dreptului și management, autor de lucrări științifice, cărți (peste zece), studii și articole de specialitate și de popularizare, absolut de școală de ofițeri și de facultate de istorie-filosofie (Universitatea „Babeș – Bolyai”, Cluj Napoca), reușește prin această carte un adevărat tur de forță, nu doar prin miză (necesitatea afirmării continue a idealului național, conștientizarea efortului înaintașilor și a instabilității istoriei) ci și prin dimensiunile ei: sunt trei volume care reunesc nu mai puțin de 1543 de pagini! Am subliniat, de altfel, formarea autorului și pentru a înțelege că, în ziua de astăzi, numai cu o aplecare și o disciplină cazonă se mai poate realiza o muncă atât de întinsă și de migăloasă (în general astfel de lucrări sunt, azi, rodul unor colective). Cu maximă seriozitate, Ioan Vlad a căutat, a consultat și a citit o impresionantă mulțime de date și izvoare. Bibliografia selectivă cuprinde fonduri de arhivă, memorii și manuscrise nepublicate, documente, lucrări generale și speciale, publicații, articole și studii. Ce a ieșit este o lucrare monografică pe care Ion Popescu-Topolog o numește, fără sfială, „monumentală”! De altfel, cartea se bucură de prefețele a doi importanți istorici (și academicieni): Ștefan Pascu (la prima ediție) și Ioan-Aurel Pop (la această ediție). Cel dintâi apreciază, dincolo de aspectul material-calitativ al lucrării (este impresionat și domnia-sa de fondurile de documentare de primă mărime și însemnătate, multe inedite), că „a înfățișa Marea Unire cu preliminariile, desfășurările și urmările ei, din orice perspectivă, dar mai ales una brașoveană, este un

act temerar, datorită importanței temei, dar și o șansă, un privilegiu de a valorifica un însemnat fond arhivistic documentar, puțin valorificat până acum” (p.22). Președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, cel de-al doilea prefăcător, intim legat de Brașov (a fost elev al Colegiului Național „Andrei Șaguna”), remarcă, în principal, demersul istoricului moț & brașovean de a „scoate din uitare acest efort al brașovenilor de a fi români și de a construi România”, mai ales că Brașovul a fost, „începând cu Evul Mediu, *placa turnantă a pământului românesc*, orașul în care meșterii și negustorii bogați – îmbogățiți prin munca lor stăruitoare – au știut să fie și mecenați, să sprijine cultura, școala și educația, pregătind națiunea pentru apoteoza Unirii” (p.21).

Ei bine, pornind de la cuvântul președintelui Academiei Române, cred că e important să aprofundăm puțin de ce asocierea Unire și Brașov este pe deplin justificată și nu e doar desfășurarea orgolioasă a unui patriotism local. Astfel, la întrebarea *Ce are Brașovul atât de special încât să fie legat indubitabil, indisolubil, de destinul României Întregite* se poate răspunde concentrat (pentru că pe larg și detaliat răspunde cartea) după cum urmează.

Deși Brașovul nu este orașul întrunirii Marii Adunări Naționale (ca Alba Iulia) și înăuntrul lui nu s-au pregătit sau redactat documente importante pentru Unire (precum Oradea) și nici nu a găzduit organisme ori instituții necesare (cum au făcut-o Aradul sau Sibiu), totuși, ce s-a întâmplat aici l-a determinat pe Nicolae Iorga să afirme (acesta este și motto-ul lucrării) că „Unirea s-a plămădit în orașul de la poalele Tâmppei”. În primul rând, este vorba de faptul că acest oraș, încă de pe la jumătatea secolului al XVI-lea (și până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea) devine centrul cultural al românității, „centrul firesc al conștiinței românești” (cum spune tot Iorga), locul unde ideea unirii, acest ideal național, s-a coagulat și a iradiat apoi în celelalte teritorii românești. Dar acest „pat germinativ” (Adrian Lesenciuc) al Unirii nu este legat neapărat de situația Brașovului (prin Șchei, *orașul românesc*) în calitatea sa de *cap de pod* al Țării Românești cât, mai ales, de rolul câmpului cultural în zămislirea acestui ideal. „Ideea unirii a încolțit în câmp cultural și nu politic” (Adrian Lesenciuc), ea este rezultatul acțiunii literare de concentrare a idealului național în toată această perioadă de primat cultural la Brașov. De pildă, istoricul Ioan Lupaș, fostul coleg de bancă al lui Octavian Goga (amândoi mutați în clasa a VIII-a, în 1899, la Liceul Românesc din Brașov, actualul Colegiu Național „Andrei Șaguna”), afirma, în istoria sa publicată la începutul secolului XX: „Fiecare carte, fiecare gazetă românească și-a

îndeplinit datoria de a surpa, încet dar sigur, temelia acestor cârmuiri întinse din miazăzi, din apus și din răsărit, fără nici un drept asupra teritoriului nostru național”. Dar această efervescentă culturală românească (care a dus la o minunată înfăptuire politică) s-a bazat și pe alte elemente premergătoare care, unite între ele, au alcătuit conștiința profundă de unitate, exprimată de „toți cărturarii, toți scriitorii noștri”. Brașovul „a găzduit, de-a lungul secolelor, cele mai reprezentative acțiuni pan-românești din întreaga noastră istorie” (Ioan-Aurel Pop). În Schei, în jurul Bisericii ortodoxe „Sfântul Nicolae” (cu pleiada ei de ctitori de os domnesc și boieresc din Muntenia și Moldova), „s-a încheat o comunitate urbană culturală românească, unica din Transilvania, până târziu”, o comunitate pentru care „țara” era Țara Românească: aici își hirotoneau preoții, își duceau turmele, mărfurile, aici aveau, adesea, moșii, rude ș.a.m.d.. Pe acest fond, pe lângă biserică, se naște și funcționează, în secolul al XVI-lea, prima școală românească, prima școală unde se preda românește, dar și prima școală de copii și de traducători de manuscrise (apoi chiar prima școală de preoți). Așa se explică și trecerea diaconului Coresi de la Târgoviște la Brașov și, astfel, nașterea tiparului românesc și a primelor cărți în românește (la mijlocul secolului al XVI-lea). Mai încolo, pe o aceeași linie a culturii și identității românești, apare la 1850, la inițiativa protopopului Ioan Popazu, a omului politic și istoricului George Barițiu și a cărturarului Iosif Barac, cât și a locuitorilor români din orașul Brașov, cu sprijinul material al aceleiași Biserici „Sf. Nicolae” și al Bisericii „Sf. Adormire din Cetate”, Gimnaziul Mic Român de Religie Ortodoxă Orientală. Extins în anul 1851 de episcopul Andrei Șaguna, împreună cu alte persoane, în anul 1922, gimnaziul ajunge să poarte numele ctitorului său. Rolul acestui locaș de învățatură, o adevărată universitate românească, este, și în această perspectivă, covârșitor: între elevii și profesorii săi s-au aflat și făuritorii Marii Uniri de la Alba Iulia, Oradea, Arad, Sibiu sau Cluj. Să nu uităm, de altfel, că această școală a dat 49 de academicieni (incluzându-l și pe președintele de azi al acestei instituții, istoricul și profesorul Ioan-Aurel Pop). Dând coerență eforturilor lor, românii brașoveni și bârsani, pe exemplul tipăriturilor coresiene, ajung la apariția primului ziar politic și informativ al românilor din Transilvania. „Gazeta de Transilvania”, întemeiată de George Barițiu la 12 martie 1838, situându-se pe poziții democratice, patriotice și iluministe, a avut un rol important în lupta politică a românilor din Transilvania și a fost solidară cu toate cercurile progresiste din principate. În timpul revoluției de la 1848 din Transilvania, această publicație a militat pentru egalitatea în drepturi între naționalitățile din principat, unitatea națională a românilor de ambele părți ale Carpaților, desființarea iobăgiei în Țara Românească și Moldova (în Transilvania fusese desființată în timpul împăratului romano-german Iosif al II-lea) ș.a.m.d.. În paginile

gazetei au colaborat personalități de seamă din viața culturală și politică a românilor, printre care Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu, Florian Aaron, August Treboniu Laurian, Damaschin Bojincă, Pavel Vasici, Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Nicolae Istrati etc.. Aceștia, prin intermediul ziarului propriu-zis, dar și al suplimentului literar „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1838/1865) au făcut eforturi de popularizare a literaturii în limba română și de proiecție identitară în baza unității de limbă. Acțiunile *Gazetei* au fost dublate de cele ale societății *Astra*, înființată la Sibiu cu experiența brașoveană a presei și prin implicarea directă a lui George Barițiu. De altfel, acesta, deși locuia la Brașov și aparținea altui stat decât Regatul României, avea să ajungă, în 1893, ca un important pas simbolic pentru unirea politică, în fruntea Academiei Române, de unde intervenea direct în cazul Memorandumului ș.a.m.d....

Am încercat să alcătuiesc un fond de atmosferă pentru cartea domnului Ioan Vlad pentru că ceea ce scrie domnia-sa nu poate fi cuprins în două pagini A4. Pornind de la aspectele esențiale ale problemelor cu care românii brașoveni și bârseni se confruntă încă din secolul XVII (maghiarizare, catolicizare, iobagizare, calvinizare, ofensiva magnaților unguri și a patriciatului săsesc și modalitățile de rezistență cu ajutorul special al voievozilor munteni), continuând cu lupta națională din Brașovul secolului al XIX-lea (epoca Bariț, epoca Iacob Mureșanu, epoca Aurel Mureșanu, gazetăria, liceul românesc, *Astra*, *Casina Română*, chemarea culturală și națională) autorul trece (în volumul II) la rolul efectiv al cărții, al scrierilor și al artelor brașovene în lupta națională, la momentul 1848 („cea dintâi încercare serioasă de realizare” a unirii) și la prezentarea acelor personalități și familii de cărturari brașoveni care au avut un rol important în realizarea deșteptării și a dezideratului unirii (familia Lapedatu, Bârseanu, Tempea, Bogdan, Pușcariu, Mureșianu, Popea, Baiulescu etc.). Volumul III prezintă febra mobilizării pentru război (1914-1916) și impactul acestuia pentru populația românească din Brașov, cele 40 de zile de stăpânire românească, răzbunarea și represaliile Austro-Ungariei față de brașoveni, fenomenul voluntariatului în armata română, rolul și efortul brașovenilor în străinătate pentru cauza românească, momentul 1 decembrie 1918 („ora astrală” a poporului român) și reșezarea Brașovului de la marginea imperiului în centrul geografic al României Mari. Munca domnului Ioan Vlad se încheie cu o foarte interesantă *Postfață sau Lecția istoriei brașovene* și o binevenită listă a monumentelor și a eroilor brașoveni și bârseni de pe teritoriul județului Brașov.

Închei spunând că, dincolo de netăgăduitul (și așteptatul) folos cultural și științific al acestor cărți, ele sunt și un pios gest de curat patriotism la ceas aniversar! Mulțumim mult!